

Urszula Nowicka

Międzynarodowa Konferencja Naukowa "Ochrona małżeństwa i rodziny w prawie kanonicznym i w prawie polskim" : wręczenie Księgi Pamiątkowej Ks. Prof. Wojciechowi Góralskiemu

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/3-4, 445-454

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

nych lub wieczorowych). Nie ma ona także związku z ilością godzin kontaktowych (ponieważ decydują efekty kształcenia).

Omawiając następnie procedurę przyporządkowania punktów ECTS, Prelegent wskazał, iż należy wyjść od zdefiniowania zakładanych efektów kształcenia dla każdego przedmiotu, poprzez oszacowanie nakładu pracy studenta potrzebnego do osiągnięcia założonych efektów kształcenia, aż do przypisania przedmiotom wartości punktowych (z zachowaniem zasady, iż egzamin podnosi wartość punktową przedmiotu, która z kolei nie jest wprost proporcjonalna do ilości godzin kontaktowych). Tak ustalone wartości należy następnie zsumować w skali semestru, roku akademickiego i całego programu studiów.

Po krótkiej dyskusji oraz przerwie, nastąpiła druga część spotkania, tzw. warsztaty bolońskie, podczas których uczestnicy otrzymali do wykonania dwa ćwiczenia (o różnym stopniu trudności) polegające na konieczności przypisania punktów ECTS w diagramie rocznym programu studiów prawniczych oraz filologii angielskiej, z uwzględnieniem ilości godzin oraz metod oceny.

Urszula Nowicka

**MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
OCHRONA MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W PRAWIE KANONICZNYM
I W PRAWIE POLSKIM.
WRĘCZENIE KSIĘGI PAMIĄTKOWEJ
KS. PROF. WOJCIECHOWI GÓRALSKIEMU**

Dnia 14 maja 2009 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie odbyła się Konferencja Naukowa na temat *Ochrona małżeństwa i rodziny w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, połączona z uroczystym wręczeniem Księgi pamiątkowej ks. prof. dr hab. Wojciechowi Góralskiemu. Konferencja została zorganizowana przez Wydział Prawa Kanonicznego UKSW.

Uczestnicy, a wśród nich biskupi, profesorowie z wielu ośrodków akademickich, oficjałowie i pracownicy polskich sądów oraz studenci, zebrali się w auli UKSW im. Jana Pawła II. Słowa powitania skierował do wszystkich przybyłych Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW ks. prof. UKSW dr hab. Józef Wroczeński. W swoim wystąpieniu określił przede wszystkim cel Konferencji, który stanowi podjęcie refleksji naukowej nad kwestią ochronny dwóch rzeczywistości: małżeństwa, będącego nie tylko instytucją prawną, ale także rzeczywistością bliskości i więzi międzyosobowej w doczesności, oraz rodziny, której małżeństwo daje początek, a która w terminologii kościelnej jest nazywana Kościołem domo-

wym, w nauczycielskiej zaś – podstawową komórką społeczną. W tym kontekście postawił pytanie, czy te określenia są treściowo kompatybilne, czy poruszamy się w odmiennych systemach prawa, czy Kościół i państwo troszcząc się o małżeństwo i rodzinę działają jedynie w swoim zakresie czy też można wskazać obszary współdziałania i wspólnej troski. Tak pomyślana debata naukowa – wskazał następnie Ksiądz Dziekan – stanowi również podłoże uroczystości, która będzie miała miejsce po pierwszej części sympozjum, a mianowicie wręczenia księgi pamiątkowej ks. prof. dr hab. Wojciechowi Góralskiemu. Ks. Profesor od wielu lat zajmuje się problematyką małżeństwa i rodziny, a jego osiągnięcia naukowe stawiają go na czele najbardziej wybitnych znawców tej problematyki.

Ciesząc się obecnością tylu znakomitych gości ks. prof. UKSW dr hab. Józef Wroceński, w imieniu własnym i całego Wydziału Prawa Kanonicznego, bardzo serdecznie przywitał ks. abp Andrzeja Dziegę, metropolitę szczecińsko-kamieńskiego oraz Przewodniczącego Rady Prawnej Episkopatu Polski, ks. bp Artura Mizińskiego, biskupa pomocniczego archidiecezji lubelskiej, Jego Magnificencję ks. prof. dr hab. Ryszarda Rumianka, Rektora UKSW, Prelegentów Konferencji: ks. prof. Héctora Franceschi, Prorektora Papieskiego Uniwersytetu św. Krzyża w Rzymie, ks. dr Grzegorza Erlebacha z Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego, audytora Roty Rzymskiej, ks. prof. Remigiusza Sobańskiego, byłego Rektora ATK oraz wieloletniego i zasłużonego pracownika Wydziału Prawa Kanonicznego, p. prof. dr hab. Elżbietę Holewińską-Łapińską z Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, p. prof. dr hab. Wandę Stojanowską z Wydziału Prawa i Administracji UKSW oraz ks. dr Mirosława Koska, również pracownika Wydziału Prawa i Administracji UKSW, a także przewodniczących poszczególnych sesji Konferencji: ks. prof. dr hab. Antoniego Dębińskiego, Dziekana Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL Jana Pawła II oraz ks. prof. dr hab. Józefa Krukowskiego, księży profesorów z innych ośrodków akademickich w Polsce, w tym profesorów KUL: ks. prof. dr hab. Henryka Misztala i ks. dr hab. Mirosława Sitarza oraz pozostałych pracowników KUL; księży profesorów PAT w Krakowie: ks. prof. dr hab. Józefa Krzywdę i ks. prof. PAT dr hab. Tomasza Rozkruta oraz pozostałych gości, szczególnie ze Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, Księży Oficjałów i wszystkich pracowników Sądów Biskupich, pracowników kurii diecezjalnych i prowincjalnych, wykładowców prawa kanonicznego i wyznaniowego wyższych seminariów duchownych, tak diecezjalnych jak i zakonnych, studentów wydziału teologicznego z Olsztyna oraz pracowników i studentów Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW oraz wszystkich pozostałych obecnych na auli, którym podziękował za przybycie i udział w Konferencji. Następnie poprosił Jego Magnificencję Księdza Rektora UKSW Ryszarda Rumianka o otwarcie Konferencji.

W słowach skierowanych do wszystkich zebranych na Konferencji Ksiądz Rektor odwołał się do słów Sługi Bożego Jana Pawła II, który w swoich wystąpieniach często apelował o pomoc rodzinie, o postawę służebną względem rodziny. Nawoływał, aby cenić jej wartości, możliwości i zawsze je popierać, poznawać niebezpieczeństwo i zło, które jej zagraża aby je pokonywać, przyczyniać się do tworzenia środowiska sprzyjającego jej rozwojowi, zabiegać o przywrócenie jej zaufania do samej siebie. Zwrócił uwagę, że współczesne małżeństwa i rodziny są narażone na różne niebezpieczeństwa, groźny i niebezpieczny jest dla niej współczesny styl zachowań przepełniony konsumpcjonizmem i hedonizmem, odrzucanie wartości moralnych, desakralizacja małżeństwa i rodziny, która z kolei ułatwia rozszerzanie się mentalności prorozwodowej i antykonceptyjnej, groźna jest także kultura proaborcyjna. W tym kontekście Ksiądz Rektor odniósł się do postawy Komitetu Praw Człowieka ONZ, który w 2004 r. zalecił, aby Polska zrewidowała swoje ustawodawstwo oraz praktykę dotyczącą aborcji oraz projektu ustawy polskiego parlamentu o świadomym rodzicielstwie, który jest sprzeczny z elementarnymi zasadami moralnymi i obywatelską odpowiedzialność za przyszłość naszego narodu. Podkreślił, że z pomocą małżeństwu i rodzinie powinny śpieszyć Kościół i państwo, ale również szkoły i uniwersytety, które mają za zadanie nie tylko kształcić intelektualnie i zawodowo, ale także wychować mądrą, uczciwą i przygotowaną do życia w rodzinie młodzież. W proces owej formacji włączone są również konferencje naukowe. Dlatego też Ksiądz Rektor wyraził radość z rozpoczynającej się Konferencji, gdyż jej celem jest analiza konkretnych przepisów i rozwiązań prawnych, zawartych w prawie kanonicznym jak i w prawie polskim, które mają na celu dobro małżeństwa i rodziny oraz poszukiwanie nowych rozwiązań prawnych, które to dobro będą w przyszłości powiększać. Jednocześnie Ksiądz Rektor złożył najlepsze życzenia ks. prof. dr hab. Wojciechowi Góralskiemu, byłemu Dziekanowi WPK i Prorektorowi UKSW, który na stałe wpisał się w historię UKSW i ma w nim ogromne zasługi.

Po ukonstytuowaniu prezydium I sesji, jej przewodniczący ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński poprosił o wygłoszenie pierwszego referatu ks. prof. Héctora Franceschi. Wykład na temat *Podstawy antropologiczne prawa do małżeństwa i jego ochrona w kanonicznym porządku prawnym* wygłoszony został w języku włoskim. Rozpoczynając swoje wystąpienie Prelegent wyraził żal, że nie zna języka polskiego, jednak tłumaczenie treści jego wystąpienia zostało przekazane wszystkim uczestnikom Konferencji. Określając cel swojego wystąpienia zwrócił uwagę na konieczność dotarcia do głębszego zrozumienia podstawowego prawa osoby i wiernego, jakim jest *ius connubii*. Jego treść jest określona przez samą naturę małżeństwa i w przypadku ochrzczonych przez wymiar sakramentalny. Prelegent podkreślił, że nieprawidłowa interpretacja prawa do małżeństwa spowodowała zagrożenie podstawowych wartości, jakie się z małżeństwem wiąże. Zwrócił uwagę

na tendencje zmierzające ku koncepcji rozerwalności małżeństwa, na legalizację związków homoseksualnych, mentalność antykoncepcyjną. Wskazał, że przeciwko takim koncepcjom konieczne jest potwierdzenie właściwej wizji prawa do małżeństwa. Korzystanie z niego nie może się dokonywać inaczej jak tylko przez dwie osoby, mężczyznę i kobietę, powołanych przez samą naturę do komplementarności pomiędzy nimi. Jest to prawo niezbywalne, nieodwołalne i wieczne, a jego ograniczenia mogą wynikać jedynie z wewnętrznych wymogów rzeczywistości małżeńskiej i pozycji wiernych w Kościele.

Drugi referat, na temat *Ochrona wolności nupturientów w kanonicznym porządku prawnym. Zarys problematyki* wygłosił ks. dr Grzegorz Erlebach. Wprowadzając w problematykę zagadnienia zwrócił uwagę, że wolność może być postrzegana z różnych punktów widzenia; na płaszczyźnie antropologicznej (wolność od przymusu i wolność do, która stanowi zdolność do autodeterminacji), psychologicznej, filozoficznej (jako brak istotniejszych czynników patologicznych, które ograniczałyby możliwość podjęcia decyzji) i teologicznej (w relacji człowieka do Boga). Ponieważ Bóg nie tylko określa pewne wartości, ale jest przede wszystkim Bogiem miłującym, który wzywa do ofiarnej miłości, dlatego – zdaniem Prelegenta – ochrona wolności w małżeństwie nabiera szczególnego znaczenia. Przede wszystkim z tego podstawowego powołania wywodzi się *ius connubii* – prawo podstawowe do zawarcia małżeństwa i ochrona tego prawa. W tym miejscu Prelegent zwrócił uwagę na szerokie działanie Kościoła w tej materii, przywołał Magisterium Kościoła, skupiające uwagę przede wszystkim na ukazywaniu dynamiki małżeństwa, powołaniu małżeństwa, jego celów, a następnie pracy duszpasterskiej nastawionej na wychowanie do małżeństwa, prowadzące do autodeterminacji, panowania nad czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi, które mają tak ukierunkować działanie ludzkie, aby decyzja zawarcia małżeństwa była aktem jak najbardziej osobistej, wewnętrznej autodeterminacji. W aspekcie szczegółowej ochrony wolności w kanonicznym porządku prawnym odwołał się przede wszystkim do kan. 219 KPK, który deklaruje ogólną zasadę wolności od przymusu w wyborze stanu życia oraz do kan. 125 KPK, w kontekście którego omówił relacje zachodzące pomiędzy jego § 1 i § 2. Szczegółowej interpretacji poddał także treść kan. 1103 KPK, w którym postanawia się o nieważności woli małżeńskiej, jeśli została dana pod wpływem przymusu i bojaźni, od której nie można się było uwolnić w inny sposób jak tylko poprzez zawarcie małżeństwa. Odniósł się w tym miejscu także do zmiany, jaka nastąpiła w zakresie przymusu pomiędzy KPK 1917 (niesprawiedliwość i poważna siła wywarta z zewnątrz) a późniejszą jurysprudencją rotalną (gdzie zaczęto zwracać uwagę zwłaszcza na skutki przymusu, czyli bojaźni). Kolejną kwestią poruszoną przez Prelegenta było zagadnienie pochodzenia normy kan. 1103 KPK oraz zagadnienie podstępnego wprowadzenia w błąd, przy którym nie ma przymusu ani zewnętrzne-

go ani wewnętrznego wywartego na osobie będącej ofiarą podstępny, ale dokonuje się manipulacja, w której wola jest ograniczona poprzez brak poznania. Prelegent zwrócił uwagę na zakres stosowalności omawianej normy, a mianowicie czy kan. 1098 KPK odnosi się tylko do małżeństw zawartych po 1983 r. i czy można go stosować do małżeństw akatolików. Podsumowując swoje wystąpienie ks. dr Grzegorz Erlebach wyraził przekonanie, że Kościół czyni bardzo wiele dla ochrony wolności, przede wszystkim w zakresie wychowywania do odpowiedzialnej wolności; daje też ochronę prawną, gdy ta wolność zostaje naruszona. Z drugiej jednak strony – zdaniem Prelegenta – zakres tej ochrony w kanonicznym porządku prawnym nie odpowiada całemu zakresowi możliwego naruszenia wolności. Prawo udziela tej ochrony jedynie w wymiarze istotnym, w wymiarze esencjalnym.

Trzeci referat, zatytułowany *Ochrona małżeństwa w kanonicznym prawie procesowym*, został wygłoszony przez ks. prof. dr hab. Remigiusza Sobańskiego. Wprowadzając do problematyki zagadnienia określił cele, którym służył proces małżeński począwszy od XII wieku, kiedy to Kościół podporządkował małżeństwa swojej wyłącznej jurysdykcji oraz wskazał ich ewolucję aż do momentu zaistnienia konieczności wprowadzenia konkretnych przepisów prawa ze strony Stolicy Apostolskiej, które broniłyby nierozzerwalności małżeństwa. Dziś, wskazał Prelegent, tą normą jest przede wszystkim kan. 1060 KPK przyznający małżeństwu przychylność prawa; zaś czynną ochronę ważności małżeństwa prawo powierza obrońcy węzła małżeńskiego (w tym miejscu zwrócił uwagę na faktyczne wypełnianie przez obrońców węzła tego zadania). Następnie odniósł się do pisma Kongregacji Nauki Wiary z 14.09.1994 r., w którym to piśmie wskazuje się na możliwość orzeczenia nieważności małżeństwa jako na sposób pomocny wiernym związanym przeszkodą węzła oraz na nowe drogi prowadzące do orzekania nieważności małżeństwa. Zdaniem Prelegenta jest to wyraźna tendencja, aby chroniąc zasady nierozzerwalności małżeństwa, jednocześnie ułatwiać w miarę możliwości naprawienie powikłanej sytuacji życiowej przez orzeczenie nieważności małżeństwa. To ułatwienie – wyjaśnił – można prowadzić na dwa sposoby: pierwszy – więcej tytułów nieważności, drugi – uproszczenie procedury dowodowej. Następnie Ksiądz Profesor zwrócił uwagę na istotę omawianego procesu, którego przedmiotem nie są subiektywne prawa lecz pytanie o nieważność małżeństwa. Odnosząc się do często przywoływanego w tym kontekście kan. 221 § 1-2 KPK podkreślił, iż strony mają interes w stwierdzeniu nieważności, ale nie mają prawa do takiego orzeczenia. Mają prawo do sądu, ale w procesie o nieważność małżeństwa nie sędzi się stron, lecz dociera się do prawdy o małżeństwie. Zwrócił także uwagę na pastoralny charakter sądownictwa kościelnego, dla którego najwyższym prawem jest zbawienie dusz. Wg opinii Prelegenta niestety coraz bardziej wzmagają się polaryzacja strony procesowe – sąd, na co nie bez znaczenia pozostaje ogólny klimat życia społecznego

nacechowany nieufnością, podejrzliwością, agresją. Prelegent zwrócił także uwagę na tendencję przedstawiania, zwłaszcza w Internecie, informacji o orzekaniu nieważności małżeństwa, podsycanych przez nieodpowiedzialne komentarze internautów czy samozwańczych adwokatów, którzy pomagają swoim klientom walczyć z sądem. Niestety – zdaniem Księdza Profesora – tej polaryzacji sprzyjają także niektóre normy Instrukcji *Dignitas connubii*. Jak choćby te, które mówią o obronie stron (przed kim strony procesu mają bronić się w procesie małżeńskim?), o obronie ich praw (o jakie prawa chodzi? prawo do sądu oczywiście, ale to oznacza prawo do zaskarżenia małżeństwa, złożenia zeznań, wskazania dowodów, a nie prawo do uzyskania wyroku orzekającego nieważność małżeństwa). Zwrócił także uwagę, że gdyby dosłownie oszacować kan. 1505 § 2 n. 4, to trzeba by przyjąć wszystkie skargi z kan. 1095 n. 3 ponieważ nie można wykluczyć, że w trakcie procesu podstawa nieważności ujawni się. Wysunął także postulat, że skoro zwroty wzięte z procesu spornego *Dignitas connubii* formułuje już inaczej: nie ma zawiązania sporu, ale formuła wątpliwości, nie ma strony pozwanej tylko druga strona albo współmałżonek, może warto byłoby przemyśleć odejście od matrycy procesu spornego, a ustalić procedury bardziej adekwatne do problemu. Bo, według Prelegenta, cóż to za proces sporny, w którym trudno określić stronę pozwaną; w którym wyrok może być zatwierdzony dekretem; w którym strony mogą mieć wspólnego pełnomocnika i adwokata. Kończąc swoje wystąpienie Prelegent zwrócił uwagę, że procesy o nieważność małżeństwa to praktycznie dzisiaj jedyne zajęcia sądów kościelnych. Oczywiście jest to skutek respektowania praw i godności człowieka, a zarazem zasady nierozzerwalności małżeństwa. Ale można też – podkreślił – postawić pytanie, czy gdzieś tam nie należałoby się przypatrzeć krytycznie samej koncepcji.

W przeprowadzonej następnie dyskusji nad referatami podniesiono problem szantażu emocjonalnego, który stosuje jedno z narzeczonych wobec drugiego grożąc, że popełni samobójstwo i uznano, że elementem decydującym jest nie tyle przyczyna, co skutek, a więc nieważność małżeństwa zależy od tego, czy tego typu szantaż wywołał rzeczywiście skutek w formie poważnej, ciężkiej bojaźni. Następnie, podkreślając rolę zgody stron w zawieraniu małżeństwa, zwrócono uwagę na przypadki, w których prawodawca, z pozytywnego prawa Kościoła, może ograniczać jej skuteczność prawną. Pod dyskusję poddano także kwestię słuszności terminologii w polskim tłumaczeniu słowa *vis*.

Po krótkiej przerwie kawowej w auli im. Jana Pawła II rozpoczęła się uroczystość wręczenia księgi pamiątkowej ks. prof. dr hab. Wojciechowi Góralskiemu. Rozpoczynając uroczystość Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego ks. prof. UKSW dr hab. Józef Wroczeński przypomniał osobę Jubilata, skupiając swoją uwagę na życiu, działalności naukowo-dydaktycznej, naukowo-badawczej i organizacyjnej Księdza Profe-

sora. Podkreślając Jego wszechstronność, w imieniu własnym i wszystkich zebranych złożył Jubilatowi serdeczne podziękowanie za Jego wkład w powiększanie dobra Kościoła, ojczyzny, swego miasta, swojej Uczelni i Wydziału oraz życzył dobrego zdrowia i wielu sił do dalszej owocnej pracy. Następnie ks. prof. UKSW dr hab. Jan Krajczyński dokonał prezentacji książki pamiątkowej, poprzez którą – jak podkreślił – pracownicy i studenci Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW pragną oddać należny hołd swemu prorektorowi, dziekanowi i profesorowi, chcąc w ten sposób uczcić 70 rocznicę urodzin tego wybitnego kanonisty, godnego kapłana i niezwyklego człowieka. Dodał, że tytuł publikacji *Finis legis Christus* doskonale oddaje sens pracy badawczej, działalności dydaktycznej i praktyki stosowania prawa realizowanych przez Księdza Profesora. Księgę stanowią teksty przygotowane przez 71 autorów, profesorów, przyjaciół, kolegów i wychowanków Czcigodnego Jubilata, reprezentujących różne ośrodki naukowe z Polski i zagranicy. Całość zebranego materiału podzielono na 2 tomy. Pierwszy składa się z trzech części. Pierwszą tworzą błogosławieństwo, które w imieniu Ojca Św. przekazał Jubilatowi kardynał Francesco Bertone oraz okolicznościowe adresy skierowane na ręce Księdza Profesora. Część drugą stanowią teksty prezentujące życie i dorobek naukowy Księdza Profesora. Na trzecią składają się artykuły z zakresu prawa kościelnego. Tom II podzielono na dwie części: teologia i filozofia, prawo rzymskie i prawo. Kończąc, ks. prof. UKSW dr hab. Jan Krajczyński podziękował wszystkim, których zaangażowanie przyczyniło się do powstania Księgi oraz poprosił Jubilata o jej życzliwe przyjęcie.

Po uroczystym wręczeniu Księgi, głos zabrali ci, których pragnieniem było publiczne złożenie gratulacji Jubilatowi: abp Józef Kowalczyk, Nuncjusz Apostolski w Polsce, ks. prof. dr hab. Antoni Dębiński, Dziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL Jana Pawła II oraz ks. prof. dr hab. Roman Bartnicki, były Rektor UKSW. Dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego wręczył Jubilatowi list gratulacyjny abp Kazimierza Nycza, Metropolity Warszawskiego oraz odczytał, na prośbę p. prof. dr hab. Tadeusza Smyczyńskiego z UAM w Poznaniu, nadesłane przez niego gratulacje.

Następnie głos zabrał sam Jubilat, ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski, który wyraził swoją głęboką wdzięczność wszystkim, którzy zechcieli uczestniczyć w jubileuszu. Dziękował tym, którzy osobiście przybyli na uroczystość oraz wszystkim, którzy przekazali swoje życzenia. Słowa podziękowania skierował również do osób, dzięki którym odbywa się Konferencja oraz do wszystkich zaangażowanych w przygotowanie książki pamiątkowej – zarówno od strony organizacyjnej, jak i poprzez przekazane artykuły. Wyrazami wdzięczności objął nie tylko wydarzenia dnia dzisiejszego, ale wszystko, czego doświadczył w życiu od tak wielu osób.

Po przerwie obiadowej, obrady II sesji, poświęconej ochronie małżeństwa i rodziny w prawie polskim, otworzył jej przewodniczący ks. prof. dr hab. Józef Kru-

kowski. Zainaugurowało ją wystąpienie p. prof. dr hab. Elżbiety Holewińskiej-Łapińskiej, zatytułowane *Separacja – nadzieja i rzeczywistość*.

Rozpoczynając swoje wystąpienie Prelegentka przypomniała słuchaczom historię obowiązywania instytucji separacji na ziemiach polskich oraz motywy jej zniesienia w dniu 31.12.1945 r. Zwróciła uwagę przede wszystkim na przesłanki ideologiczne takiego stanu rzeczy czyli chęć wyeliminowania Kościoła z życia obywateli i wprowadzenia jako jedynej reakcji prawa na rozkład pożycia małżeńskiego instytucji rozwodu. Analizie poddała także kilkukrotne próby przywrócenia separacji w polskim systemie prawa rodzinnego oraz wyniki badań opinii publicznej przeprowadzane w tym czasie wśród Polaków. Porównując instytucję separacji z rozwodem podkreśliła o wiele bardziej liberalne przesłanki jej orzeczenia, cechę trwałości, ale niekoniecznie zupełności rozkładu pożycia oraz możliwość domagania się jej także przez tego z małżonków, który dopuścił się winy rozkładu pożycia małżeńskiego i którego wina ma charakter wyłączny. Negatywnie oceniła przepis, zgodnie z którym separacja wywołuje takie skutki jak rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, chyba że ustawa stanowi inaczej. Następnie Prelegentka wyjaśniła, że separacja w ujęciu nowym miała spełnić dwa podstawowe cele. Po pierwsze miała wreszcie wyzwolić z konfliktu sumienia te osoby, które nie akceptują rozwodów; w tym kontekście zwróciła uwagę na jakże rzadkie korzystanie z tej instytucji na gruncie prawa kanonicznego. Po drugie – podkreśliła – zakładano, że separacja stwarza szanse powrotu do wspólnego pożycia we wszystkich przypadkach, w których rozkład pożycia nie ma jeszcze cechy trwałości, a więc ma charakter odwracalny. Przedstawiła jednak wyniki swoich badań wskazujące na to, że zniesienie separacji miało miejsce głównie w takich przypadkach, kiedy ona w ogóle nie powinna być orzeczona, ponieważ przesłanki do jej orzeczenia nie były spełnione. W drugiej części swojego wystąpienia Prelegentka poddała ocenie, na ile wyżej omówione oczekiwania i nadzieje się spełniły. Analizując dane statystyczne dotyczące formy wyznaniowej zawierania związku małżeńskiego w Polsce, za uprawnione uznała domniemanie, iż małżonkowie, przestrzegając zasad swojej wiary i wymagań prawa kanonicznego w chwili, w której powstała możliwość wyboru pomiędzy rozwodem a separacją, powinni wybierać separację. Tymczasem rzeczywistość wygląda zupełnie inaczej. Podobnie za rozczarowanie uznała fakt, że jedynie niewielki procent osób wnoszących o separację powoływał się na względy światopoglądowe. Jeszcze większym zaskoczeniem było to, że także w tych nielicznych przypadkach, kiedy na poglądy na temat nierozzerwalności małżeństwa wypowiadali się małżonkowie sąd nie uczynił nic, aby skłonić ich do pojednania. Zresztą – jak podkreśliła – częste są także sytuacje, w których w ramach tego samego procesu wszczętego jako proces o separację, ostatecznie orzeka się rozwód. Opierając się na badaniach, wskazała także główne przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego, wśród których dominu-

jącą rolę odgrywa alkoholizm mężczyzny. Kończąc zaś przyznała, że choć liczba wnoszonych dotychczas procesów o separację nie wskazuje na sukces tej instytucji, to optymizmem napawa fakt, że każdego roku procent ten jest coraz wyższy.

Kolejny referat, na temat *Sposób prowadzenia postępowania w sprawach o rozwód a ochrona małżeństwa* wygłoszony został przez p. prof. dr hab. Wandę Stojanowską. Na wstępie podkreśliła, że wprawdzie według artykułu 23 i 27 KRiO małżeństwo już jest rodziną, to jednak mówiąc o rodzinie, ma się na myśli również dziecko. Nawiązując do kwestii przeniesienia spraw rozwodowych do właściwości sądów okręgowych (którą to decyzję oceniła jako negatywną), wysunęła postulat utworzenia wydziałów rodzinnych przy sądach okręgowych, co niestety nie spotkało się z akceptacją wielu sędziów. Zdaniem Prelegentki jest to postępowanie wbrew zasadzie ochrony małżeństwa przez prawo. Podobnie ów brak ochrony przejawia się w zastąpieniu obligatoryjnego posiedzenia pojednawczego instytucją podwójnie fakultatywnej mediacji. Wyjaśniając jaka jest jej istota i znaczenie, Pani Profesor ukazała także negatywne aspekty takiej zmiany, podając na potwierdzenie swoich słów przykłady z praktyki sądowej. Wskazała, że nawet jeśli w niektórych przypadkach pojednanie stron nie było możliwe, to przynajmniej można było osiągnąć wyciszenie wzajemnych żali i konfliktów. Teraz jednak zasada ekonomii procesowej nakazuje sędziemu przeprowadzenie wszystkich dowodów na pierwszej rozprawie, co przekreśla jednocześnie szansę mediacji. W tym kontekście Prelegentka zwróciła uwagę na stosowaną często w sądownictwie praktykę namawiania stron do rezygnacji z orzekania o winie za rozkład pożycia małżeńskiego (choć zgodnie z KRiO sąd ma obowiązek orzec o winie, a odstąpić od tego może tylko na zgodny wniosek stron) oraz pozostawiania pełnej władzy rodzicielskiej obojgu rozwiedzionym rodzicom.

Ostatni wykład wygłoszony został przez ks. dr Mirosława Koska, a dotyczył *Pojęcia rodziny i jej ochrony w procesie tworzenia i stosowania prawa*. Tak określony temat nakazywał wyjaśnienie fundamentalnych pojęć, co doprowadziło do wniosku o ich dość swobodnym definiowaniu przez ustawodawcę polskiego, w zależności od celu aktu prawnego, w którym występuje oraz przedmiotu regulacji. Prelegent przytoczył przykłady kilku ustaw, obrazujące stosowanie różnych definicji tego samego pojęcia w ramach jednego systemu prawnego oraz stwierdził, że kryteria, którymi posługuje się ustawodawca dla określenia zakresu podmiotowego pojęcia rodziny (zawarcie małżeństwa i pokrewieństwo czy przysposobienie, powinowactwo, piecza zastępcza, wspólne pożycie, wspólne zamieszkanie, a nawet po prostu wspólne gospodarowanie bez wspólnego zamieszkania) są tak różne, że trudno o jakiś sensowny wspólny mianownik. Stwierdził, że wprawdzie ustawodawca może w ramach określonego aktu prawnego i na jego użytek definiować pojęcia, którymi się posługuje, tym niemniej zasada racjonalności ustawodawcy i spójności systemu prawnego skłaniać powinny do innego rozwiązania, mianowicie przyjęcia w ramach

systemu jednego sztywnego określenia dla tego podstawowego przecież pojęcia rodziny, z możliwością przyznania w miarę potrzeby, tego samego zakresu ochrony innym podmiotom. W tym kontekście odniósł się do KRiO jako podstawowego aktu prawnego w omawianej materii i dokonał analizy zawartych w nim przepisów prawnych, w których występuje pojęcie rodziny. Pozwoliło mu to na postawienie wniosku, iż rodzina powstaje w wyniku zawarcia małżeństwa, rozumianego jako związek kobiety i mężczyzny. Wyjaśniając zatem przyczynę tak różnych regulacji prawnych, zwrócił uwagę na dokonujące się w sferze społecznej pewne przemiany w postrzeganiu małżeństwa i rodziny (wzrastająca liczba rozwodów, spadająca liczba zawieranych małżeństw oraz dostrzegana coraz większa popularność tzw. alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego). Sam Prelegent wyraził jednak stanowisko negatywne wobec takiego uzasadnienia, postulując przyjęcie przede wszystkim jednego w ramach systemu rozumienia rodziny, z ewentualnością rozważenia możliwości przyznania podobnego czy zbliżonego czy tego samego zakresu ochrony innym podmiotom. Zasadność takiego podejścia ustawodawcy wynika także z § 9, tzw. zasad techniki prawodawczej przyjętej przez RM w czerwcu 2002 r., zgodnie z którym w ustawie należy posługiwać się określeniami, które zostały użyte w ustawie podstawowej dla danej dziedziny spraw, w szczególności ustawie określonej jako kodeks lub prawo.

W dyskusji nad referatami wygłoszonymi podczas II sesji Konferencji podniesiono problem możliwości podjęcia przez wymiar sprawiedliwości i polskiego ustawodawcę działań zmierzających do zwiększenia świadomości prawnej społeczeństwa na temat separacji. Rozważono następnie kwestię obligatoryjnej separacji, która poprzedzałaby postępowanie rozwodowe. Najwięcej uwagi w dyskusji poświęcono jednak zagadnieniu momentu powstania rodziny, a mianowicie czy jest nim zawarcie małżeństwa czy także zrodzenie potomstwa.

Zamknięcia obrad Konferencji Naukowej poświęconej prawnej ochronie małżeństwa i rodziny dokonał Prodziekan Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, ks. prof. UKSW dr hab. Henryk Stawniak. W swoich słowach raz jeszcze podziękował ks. prof. dr hab. Wojciechowi Góralskiemu za jego umiejętność łączenia pracy naukowo-pisarskiej z pracą dydaktyczną i administracyjną oraz z pracą duszpasterską, w jedną urzekającą harmonię życia. Słowa wdzięczności skierował także pod adresem Prelegentów i przewodniczących sesji. Księdzu Dziekanowi Wydziału Prawa Kanonicznego oraz ks. prof. UKSW dr hab. Janowi Krajczyńskiemu podziękował za trud przygotowania księgi jubileuszowej oraz zorganizowania tej interesującej i bogatej naukowo Konferencji. Podziękował także wszystkim przybyłym na uroczystość i ogłosił, że sympozjum uważa za zamknięte.

Urszula Nowicka